

KS. ADAM MARDEUSZ

Okulice

MATKA BOŻA Z DZIECIĄTKIEM

Okulice leżą na niżu nadwiślańskim, 8 km od ujścia Raby do Wisły, 17 km na północny wschód od Bochni, a 15 km na północny zachód od Brzeska. Teren wioski to monotonna nizina pól i łąk, od północnego wschodu otoczona lasem. W literaturze średniowiecznej nazwa wioski występuje w różnym brzmieniu: „Uocolici”, „Ocolici”, „Ukolice”, „Okolycze”. W Wiekach średnich Okulice były własnością klasztoru tynieckiego. Z tym okresem wiąże się początki okulickiego sanktuarium¹.

Istnieją dwie różne wersje co do początków kultu Matki Bożej w Okulicach. Pierwsza, którą podaje stara okulicka pieśń religijna², pochodząca prawdopodobnie z końca XVIII wieku. Wiaże ona początki Okulickiego Sanktuarium z postacią księcia krakowskiego Bolesława Wstydlwego (Pudyka), któremu miała się ukazać Matka Boża i podać miecz w krytycznym momencie w bitwie z Tatarami. Z taką pomocą odniesione zwycięstwo, skłoniło

księcia do ufundowania kaplicy ku czci Matki Bożej na miejscu objawienia. Tę wersję, nie wymieniając imienia księcia, podaje ks. Alojzy Fridrich³.

Druga wersja mówi o Leszku Czarnym, następcy Pudyka. To jemu właśnie miała się objawić Matka Boża. Według opracowań dotyczących tego okresu, Leszek Czarny stoczył zwycięską bitwę z rebeliantami nad Rabą pod Bogucicami⁴. Historycy zapewne kiedyś wyjaśnią, czy rozprawienie się Bolesława Wstydlwego „z malkontentami” pod Bogucinem, a podana wyżej zwycięska bitwa Leszka Czarnego pod Bogucicami, to nie to samo wydarzenie. W jed-

¹ J. Augustyn ks., *Kościół i obraz Matki Boskiej w Okulicach*, Cur. 110(1960), s. 199—209.

² Wł. Szoldrski O., *Kościół i cudowny obraz NMP w Okulicach*, Kraków 1922, s. 58—63.

³ *Historye Cudownych obrazów NMP w Polsce*, t. II, Kraków 1904, s. 486—490.

⁴ J. Długosz, *Dzieje Polski*, t. III, Kraków 1868, s. 465.

nym i drugim podkreśla się rolę bpa Pawła z Przemankowa. Czyli jest możliwe, że znów i w tej wersji wracamy do Pudyka.

J. Długosz w „Liber Beneficiorum” podaje, że Okulice (Okolycze) ze swoją kaplicą należały do parafii Cerekiew (Czerkyew), o której przed nim nie ma żadnej wzmianki⁵. Ten pierwszy okulicki kościółek zawałił się w 1550 roku, a drzewo zostało spalone w gorzelni. Obrazy i sprzęt przeniesiono do Cerekwi. W miejscu, gdzie poprzednio stała kaplica, ks. Marcin ze Strobowa, prebendarz w Cerekwi, postawił krzyż, przy którym szczególnie w piątki gromadzili się ludzie i wypraszała sobie wiele łask. Krzyż ten kazał zniszczyć właściciel Okulic, Zbigniew Rupniewski, który w 1537 roku kupił Okulice od Benedyktynów. W następnych latach ponownie postawiono krzyż, a ks. Marcin ze Strobowa odprawiał przy nim w namiocie mszę św. W 1588 roku przystąpiono do budowy nowej kaplicy, chociaż bez pozwolenia władz kościelnych⁶. Akta wizytacji kanonicznej bpa Krzysztofa Kazimierskiego, nominata kijowskiego, który wizytował Okulice z polecenia kardynała Radziwiłła, bpa krakowskiego, w 1597 roku wspominają właśnie o tym kościółku pod wezwaniem Zwiastowania NMP, sławnym z wotów i pielgrzymek ludności, w którym w wielkim ołtarzu był umieszczony obraz Matki Bożej⁷. Kościółek ten był konsekrowany dopiero w 1647 roku przez bpa Wojciecha Lipnickiego, sufragana krakowskiego, pod wezwaniem Nawiedzenia NMP. Kościółek okazał się za mały i staraniem ks. Aleksandra Kownackiego został rozbudowany. Konsekracja jego, pod wezwaniem Narodzenia NMP i św. Aleksandra, odbyła się 8 IX 1691 roku. Dokonał jej bp Stanisław Szembek, sufragan krakowski. W następnych latach wybudowano w pobliżu kościoła murowaną dzwonnice, w której umieszczono dwa dzwony (jeden z nich zachował się do dzisiaj). W roku 1780 spalił się doszczętnie kościół okulicki. Ocalał jednak obraz Matki Bożej, 120 wotów, kielichy, różne kosztowności i paramenta kościelne. Ocalała także dzwonnica, którą zamieniono na kaplicę. W protokole przejęcia parafii Cerekiew przez ks. Stanisława Karońskiego w 1781 roku czytamy o tej ubogiej okulickiej kaplicy, w której w wielkim ołtarzu umieszczony był obraz Matki Bożej.

W 1792 roku wizytował Okulice bp Florian Amand z Janówka Janowski, pierwszy ordynariusz tarnowski. Zainteresował się sprawą budowy kościoła, bo rząd austriacki jako spadkobierca dóbr królewskich, do których należały Okulice, nie spieszył się z budową nowej świątyni. Biskup wizytator polecił ks. A. Kowalskiemu, proboszczowi z Cerekwi, starać się w Zarządzie Kameralnym w Niepołomicach, by postawiono jakąś szopę, gdzie mogliby schronić się ludzie przed deszczem i śniegiem, bo przerobiona z dzwonnicy kaplica mogła pomieścić zaledwie 8 osób. W roku 1801 Jan Raczyński, właściciel Radziejowa, Wrzępi i Michali, wystąpił z propozycją budowy kościoła na własnych gruntach w Radziejowie pod lasem bratuckim. Nie zgodzili się na tę lokalizację Okuliczanie, twierdząc, że kościół powinien stanąć tam, gdzie objawiła się Matka Boża. Dopiero w 1809 roku rząd austriacki przystąpił do budowy kościoła. Kościół został zbudowany z lichego materiału, bez odpowiednich fundamentów. W czasie powodzi 1813 roku został on zalany, zaczęły pękać ściany i sklepienia. Poważnie uszkodzony kościół, poświęcił w Zielone Świąta 1815 roku ks. Antoni Kopczyński, dziekan wojnicki, a proboszcz szczurowski. W roku 1836 kościół był w tak opłakanym stanie, że groził ruiną. Władze kościelne zwracały się z prośbą do rządu o odrestaurowanie świątyni. Zjechało do Oku-

⁵ Tamże, t. II, Kraków 1864, s. 126.

⁶ Wł. Szoldrski O., dz. cyt., s. 4—5.

⁷ AMK, AV, Cap., Rkp. r. 10, s. 229—232.

lic kolejno sześć komisji, ale skończyło się na protokołach. W latach 1838—1840 przeprowadzono konieczną odbudowę, mury ściągnięto żelaznymi ankrami. W pierwszych dniach czerwca 1842 roku odrestaurowany kościół został konsekrowany pod wezwaniem NMP przez bpa Józefa Wojtarowicza, ordynariusza tarnowskiego. W roku 1886 kościół znów groził zawaleniem. Sytuację uratował fakt, że Okulice zostały parafią w 1888 roku. Pierwszym proboszczem został ks. Andrzej Mucha. W 1891 roku zabrał się energicznie do remontu kościoła. Remont pociągnął za sobą tak wielkie koszty, że ks. Mucha niejednokrotnie wyrażał żal, że kosztował więcej niż budowa nowej świątyni. Remont ten nie przyniósł spodziewanych efektów. Tuż przed drugą wojną światową stan kościoła był opłakany.

Pękały ankry, tworzyły się rysy na murach i sklepieniu. Starania o budowę nowego kościoła można było podjąć dopiero po wojnie. Do energicznych starań o zezwolenie na budowę nowej świątyni przystąpił ks. Józef Augustyn, proboszcz okulicki. Projekt nowego kościoła w stylu klasycystycznym, inż. arch. Stanisława Murczyńskiego, zatwierdził 23 VIII 1949 roku Urząd Wojewódzki w Krakowie. Budowę rozpoczęto w połowie października 1949 roku. Trwała ona 10 lat. 17 maja 1959 roku bp Karol Pękała, sufragan tarnowski, konsekrował nowy kościół w zastępstwie bpa ordynariusza Jana Stepy.

Obraz Matki Bożej podarował do kaplicy w Okulicach Wojciech Krutski, jako wotum za uratowanie matki podczas moru i siostry przy porodzie. Kim był ten Krutski, nie wiadomo. Obraz ma wymiary 110×70 cm. Malowany temperą na trzech spojonych lipowych deskach. Przedstawia Matkę Bożą stojącą, frontalnie zwróconą do widza i trzymającą Dzieciątka Jezus na lewym ręku, z prawą złożoną na sercu. Postać Matki Bożej ubrana w karminową suknię, z zarzuconym ciemnoszafirowym płaszczem na głowie i ramionach. Dzieciątka ubrane w długą powłóczystą sukienkę koloru ciemnobrunatnego. Twarzyczkę zwraca ku Maryi z wyrazem czulej miłości. Prawą rączkę ma wzniesioną do błogosławieństwa, w lewej trzyma książkę — symbol nauczycielskiego posłannictwa. Tło obrazu jest gładkie, złożone. W miejscach przetarcia tła widać czerwony podkład (bolus). Obraz jest kopią obrazu Matki Bożej Częstochowskiej⁸ sprzed przemalowania po roku 1430. Twórca obrazu jest nieznany.

Obraz nawiązuje do największej godności Maryi — Jej Bożego Macierzyństwa. Objęcie Dzieciątka Bożego przez Maryję jest pełne szacunku. W taki sposób obejmuje się tylko największą świętość. Objęcie to jest pełne zatroskania — mówi o tym ułożenie ręki zabezpieczające przed upuszczeniem Dzieciątka. Jest to wreszcie objęcie pełne miłości — świadczy o tym trzymanie Jezusa przy Sercu Matki i ruch Jej prawej ręki ku własnemu sercu. Artysta cały kunszt włożył w to, by oddać jak najlepiej serdeczne powiązanie Maryi z Dzieciątkiem. Tę prawdę, tak na obrazie Jasnogórskim, jak i Okulickim artyści przedstawili w sposób doskonały⁹.

Akta wizytacji biskupich, podając nazwę i tytuł kościoła w Okulicach, jego opis, niekiedy dość szczegółowy, wspominają o obrazie Matki Bożej, jako wybornie namalowanym (*imago egregie picta*), a nawet wspaniale namalowanym (*eleganter depicta*). I to oddaje rzeczywistość.

Podane wyżej wersje początków Sanktuarium Okulickiego wyraźnie wskazują, że kult Matki Bożej rozpoczął się tu w XIII w. Jest więc on o wiele wcześniejszy od czci przywiązanej do obrazu. Gdy jest mowa o pierwszej

⁸ W. Zaleski ks., *Jasna Góra 1382—1982*, Łódź 1982, s. 301.

⁹ P. Bednarczyk bp, *Kazania na dni modlitw za polską młodzież*, Tarnów 1962, mszps.

kaplicy w Okulicach, czy po jej zniszczeniu o krzyżach postawionych na miejscu objawienia się Matki Bożej, podkreśla się tłumny napływ pielgrzymów do tego miejsca. Wyraźnie o kulcie Matki Bożej w Okulicach, przywiązaniem do Jej obrazu, mówią akta wizytacji biskupiej; Krzysztofa Kazimierskiego, Wojciecha Lipnickiego, Stanisława Szembeka. Biskup Kazimierski przesłuchiwał nawet świadków, co do powodów, dla których wierni tak licznie spieszą do Okulic. Odpowiedziano, że z powodu, łask, jakich wierni tam doznają. Akta określają Matkę Bożą Okulicką tytułami: „miraculis clara” (słynna cudami), „gratiosissima” (najlitościwsza Pani), „miraculis et gratiis clarissima” (cudami i łaskami jaśniejąca). Już w 1618 roku na głowie NMP i Dzieciątka widniały srebrne korony. Jednym z przełomowych momentów w rozwoju kultu Matki Bożej, związanego z Okulickim obrazem było zdarzenie opisane przez Piotra Hjacyntha Pruszcza. Ze względu na wagę tego wydarzenia uzasadnione jest przytoczenie opisu całości:

„w Okolicach, w siedmiu milach od Krakowa, jest Kościółek niewielki drzewiany w łąkach (Filia Cerekniensi Ecclesiae) w tym jest Obraz starodawny, przy którym cuda wielkie y częste Pan Bog czyni, za przyczyną Syna iedynego Matki, Panny Przenajświętszey, y każdego tam przychodzącego Pan Bog wysłuchywa w iego prośbach, y pociesza, a mianowicie na oczy chore; także Obywatele tameczni y bydełko swe ofiarując pociechy odnoszą. Obraz ten gdy był wywieziony ztamtąd, a zawieszony do Wiśnicza na miejsce obronnieysze, ludzie wiedząc że jest sławny w cudach prosili Księdza Błażeia Dereia Dominikanina, (który tam na ten czas mieszkał) aby z nimi Różaniec święty mawiał, (w którym się Panna Najświętsza kocha) prosząc Panny Naświetszey, aby ich raczyła obronić od niazdu nieprzyjaciela Szwedzkiego. Po różańcu ten przerzeczony Ociec Mszą Świętą odprawował przed tym obrazem Panny Maryey we wtorek Świąteczny, a prawie in memento gdy się on do teyże Panny in silentio modlił, aż na tymże Obrazie obaczy na twarzy Naświetszey Panny, pod gesty y przeźroczystry bardzo, iako naypięknieysze perły; a skonczywszy Mszą Świętą, przyzwał Księdza Alexandra z Cerekwie, tam przytomnie będącego, tenże obaczywszy, y wiele ludzi z nim, po tym one perłowe krople z nienagła zginęły, a Kapłani do ludzi rzekli: Dobrą wroźbę mamy z tego Obrazu świętego i wkrótce będziemy wolni od nieprzyjaciela, y tak się stało”.¹⁰

W 1664 roku bp Mikołaj Oborski, sufragan krakowski, nakazuje skrzętne i wierne spisywanie darowizn, ofiar i łask oraz wyraża życzenie, by przy kościele okulickim mógł rezydować kapłan, który by odprawiał Mszę św. przed obrazem Najświętszej MP. Do tego czasu bowiem, dojeżdżali do Okulic księża z Cerekwi, by odprawiać Mszę św. w piątki i święta Matki Bożej¹¹.

O rozwoju kultu Matki Bożej Okulickiej i o wielkim napływie ludności świadczy fakt nadania 2 III 1717 roku przez króla Augusta II na prośbę ks. Wilhelma Rodbersona, kanonika poznańskiego, a proboszcza cerekiewskiego, przywileju urządzania targów w Okulicach, z przeznaczeniem dochodów na kult Boży i uposażenie kościoła¹².

Po pierwszym rozbiórce Polski ustały pielgrzymki zza Wisły na skutek utworzenia granicy. Nie ustał natomiast ruch pielgrzymkowy z terenu zaboru austriackiego. Zdaniem ks. Mikołaja Zamoyskiego, który pracował jako kapłan przy kościele okulickim w latach 1849—1868, pielgrzymi przychodzili dawniej do Okulic „jak do Częstochowy”¹³.

Na przełomie XIX i XX wieku zapadły dwie bardzo ważne decyzje, które przyczyniły się do rozwoju kultu Matki Bożej Okulickiej. W 1888 roku Okulice zostały wyniesione do rangi parafii, której pierwszym proboszczem zo-

¹⁰ *Morze łaski Bożej...*, Kraków 1662, s. 55—56.

¹¹ AMK, AV, Cap., Rkp. r. 42, s. 97—98.

¹² Wł. Szoldrski O., dz. cyt., s. 11—12.

¹³ APO, M. Z a m o y s k i, *Notatki parafialne*, s. 56, rkps.

stał mianowany ks. Andrzej Mucha. Ten wielki czciciel Matki Bożej w 1891 roku sprowadził do Okulic Siostry Służebniczki Najświętszej Maryi Panny, które podjęły pracę w ochronce i przy kościele. Zaś w maju 1905 roku papież św. Pius X wydał brewe, udzielając na zawsze odpustów zupełnych dla kościoła w Okulicach na uroczystość Zielonych Świąt, Narodzenia Matki Bożej i Św. Józefa wraz z oktavami tych świąt.

Świadectwo żywotności kultu w okresie międzywojennym znajdujemy u Wincentego Witosa¹⁴. Po trudnym okresie wojennym kult Matki Bożej Okulickiej na powrót odżył pod koniec lat czterdziestych. Ogromna w tym zasługa proboszcza ks. Józefa Augustyna, człowieka wielkiej wiary i niepospolitej energii. Wyznaczył on sobie dwa cele — zbudować kościół godny miana Sanktuarium i uwieńczyć wielowiekową cześć dla Maryi w Jej Okulickim Obrazie aktem koronacji. Cel pierwszy został osiągnięty 17 V 1959 roku, o czym była mowa wyżej. Realizację drugiego celu rozpoczął ks. Augustyn pismem z 7 X 1959 roku skierowanym do bpa Karola Pękali, ówczesnego Wikariusza Kapitulnego Diecezji Tarnowskiej. Zawarł w nim prośbę o rozpoczęcie starań u Ojca św. Jana XXIII na zezwolenie ukoronowania obrazu Matki Bożej Okulickiej.

21 I 1962 roku na ręce bpa Karola Pękali wpłynęło zezwolenie Stolicy Apostolskiej na koronację cudownego obrazu w Okulicach. Rozpoczęto intensywne przygotowania do uroczystości w skali ogólnodiecezjalnej i parafialnej. 29 IV 1962 roku w kościołach diecezji zostało odczytane orędzie bpa Karola Pękali, zapowiadające koronację Obrazu Matki Bożej Okulickiej.

Również od samego początku rządów diecezją, sprawą koronacji zajął się żywo bp Jerzy Ablewicz. 19 VIII 1962 roku odczytany został List Pastorski nowego ordynariusza, poświęcony sprawie koronacji obrazu Matki Bożej Okulickiej.

Przez trzy niedziele, poprzedzające uroczystość koronacji, głoszone były w diecezji kazania o tematyce okulicko-maryjno-katechetycznej, opracowane przez ks. Prałata Piotra Bednarczyka — obecnie bp sufragana tarnowskiego, opiekuna Okulickiego Sanktuarium.

W samych zaś Okulicach ciągle trwały przygotowania od strony materialnej i duchowej. Od 30 VIII — 7 IX odprawiono przygotowawczą Nowennę z naukami rekolekcyjnymi. Już 8 IX (wigilia uroczystości) zgromadził rzesze pielgrzymów. Cały dzień i noc z ósmego na dziewiątego września odprawiane były nabożeństwa. Pielgrzymów ciągle przybywało. Liczba ich doszła ostatecznie do ponad 100 tys. Kapłanów przybyło ok. 500, biskupów 16.

9 IX 1962 r. o godz. 11.00 drugi cel przyświecający księdzu Józefowi Augustynowi stał się faktem. Ks. Prymas Kardynał Stefan Wyszyński, przy współudziale bpa ordynariusza Jerzego Ablewicza, nałożył na skronie Dziecięcia Jezus i Matki Bożej w Okulickim Obrazie złociste korony¹⁵.

Kult Matki Bożej w Okulicach jest wciąż żywy. Pielgrzymi przybywają przed cudowny obraz przez cały rok, szczególnie w niedzielę i święta. Zabierają wodę z pobliskiej studzienki, wierząc w jej cudowną moc, szczególnie przy chorobach oczu. Największy napływ wielotysięcznych tłumów ma miejsce w doroczne dni odpustowe: w Zielone Świąta z oktawą, oraz w niedzielę po Uroczystości Narodzenia NMP. Coraz liczniej gromadzą się wierni na Nieustannej Nowennie odprawianej w każdą sobotę. Polecają wstawiennictwu Matki Bożej wszelkie leżące im na sercu sprawy, szczególnie zdrowie, ratunek w nieszczęściach, oraz dziękują za otrzymane łaski. Księgi łask z po-

¹⁴ W. Witos, *Moje wspomnienia*, t. I, Paryż 1964, s. 101.

¹⁵ Szczegółowy opis koronacji, zob.: Cur 112(1962), s. 361—367.

przednich wieków, jak też z okresu przed i pokoronacyjnego, są świadkami wysłuchania tych modlitw.

Nie można na koniec pominąć faktu, że wielkim czcicielem Matki Bożej Okulickiej był Metropolita Krakowski Kardynał Karol Wojtyła, obecny Ojciec Święty Jan Paweł II. Wiele razy w czasie rządów Archidiecezją Krakowską dyskretnie przyjeżdżał do Okulic, by Matce Bożej polecać tutaj trudne do rozwiązania problemy. I jak sam stwierdzał, był wysłuchiwany.